

---

# František Vrhel šedesátiletý

---

## Josef Opatrný

František Vrhel je dalším iberoamerikanistou, ale nejen iberoamerikanistou, který dosahuje v na přelomu dvou tisíciletí životního jubilea. K Vladimírovi Nálevkovi a Hedvice Vydrové se řadí v květnu 2003 další šedesátník, jehož organizační a vědecká činnost je od počátku jeho kariéry spjatá s třemi pracovišti Filosofické fakulty UK, vystudoval zde romanistiku s rusistikou, pak pracoval ve Středisku ibero-amerických studií a od druhé poloviny 70. let působí nejdřív na Katedře etnografie a folkloristiky transformované v devadesátých letech v Ústav etnologie. Vrhel sice začal původně studovat chemickou technologii, zjistil však velmi brzy, že jej podstatně víc než chemie přitahuje literatura, především hispánská a ruská. Na počátku šedesátých let využil jako student ruštiny a španělštiny postupné uvolňování přísného ideologické ho dozoru nad společenskými vědami a věnoval značnou pozornost metodám práce pražské strukturalistické školy. Navštěvoval semináře a přednášky jejich žáků a dědiců její koncepce jazykovědy a literární vědy, přičemž systematicky usiloval o inkorporaci svých vědeckých postupů do širšího filosofického rámce. Patřil navíc k té generaci hispanistů, která mohla studovat ne sice přímo ve Španělsku, ale v jiné španělsky mluvící zemi, na Kubě. Přes velké ekonomické potíže Castrova režimu v polovině šedesátých let nabízela v té době Havana relativně velké možnosti volné umělecké tvorby a svobodné diskuse. Kromě toho zde měli čeští studenti přístup ke klasické literatuře, nejen španělské beletrii, ale i fondům národní knihovny obsahujícím publikace celé západní hemisféry, které v té době v českých knihovnách vůbec neexistovaly.

Pobyt v Havaně tak posílil Vrhelův zájem o španělskou a latinskoamerickou literaturu mj. i proto, že tehdejší protagonisté kubánské literární scény, Alejo Carpentier a José Lezama Lima v této době nepředstavovali jen výrazné reprezentanty kubánské kultury, ale kultury celé Latinské Ameriky. Třebaže se Vrhel zajímal v této době především o moderní literaturu, věnoval svoji diplomovou práci trochu paradoxně problematice literatury španělské renesance. Mimořádná kvalita práce přiměla zakladatele Střediska ibero-amerických studií FF UK Oldřicha Bělíče a Josefa Polišenského, aby nabídli Vrhelovi místo vědeckého tajemníka právě založené instituce. Vrhel pak dělil svůj čas mezi administrativní povinnosti a studium, v němž zabírala v této době značný prostor četba textů o metodologii vědy. Co se pak týče krásné literatury, propadl Vrhel Jorge Luiovi Borgesovi, jemuž pak věnoval později hodně času jako překladatel.

Počátek sedmdesátých let přinesl velké politické problémy oběma zakladatelům Střediska, které bylo administrativně převedeno z Katedry obecných dějin na tehdejší Katedru etnologie a folkloristiky. Vrhel se pak jako člen pedagogického korpusu katedry kromě začal zabývat, Borgese a latinskoamerické kultury vůbec, stále intenzivněji sociolinguistikou a problematikou kulturní antropologie.

Tato změna nezpůsobila odbornému asistentovi Katedry etnografie žádné problémy. Jeho přednášky z kulturní antropologie, opřené o teoretické základy filosofie vědy, její metodologii a široký přehled obecné problematiky sociálních věd našly vděčné posluchače nejen mezi studenty etnografie, ale i dalších oborů navštěvujících kurzy excentrického asistenta zneklidňujícího na druhé straně část pedagogů jak slovníkem tak nekonvenčním účesem a vystupováním. Vrhel získal v této době také dvě zahraniční stipendia. Postupně strávil několik měsíců na Universitě San Marcos v Limě a na prestižním INAHu v hlavním městě Mexika. Obou pobytů využil hlavně ke studiu nativních jazyků Ameriky a přípravě kandidátské práce věnované problematice tupí-guaraní. Vrhelův přístup k problematice ovlivnily jak jeho diskuse s předním reprezentantem české lingvistiky Jiřím Skaličkou a pilné studium textů do té doby jediného českého odborníka na poli jazyků nativní Ameriky Čestmíra Loukotky.

V osmdesátých letech vstoupil František Vrhel do povědomí širší kulturní veřejnosti jako jeden z překladatelů tehdy patrně nejprestižnějšího českého nakladatelství Odeon. Díky jeho překladům, vyznačujícím se jak porozuměním pro jazyk tak pro realie, získali čeští čtenáři zejména přehled o Borgesově díle, jehož překlady obohatil Vrhel zasvěcenými doprovodnými studii. Kromě těchto překladů zasluhují dodnes pozornosti Vrhelovy edice textů nativní Ameriky určené sice původně studentům, nabízejícím však dodnes zájemcům o neevropské literatury možnost srovnání euroamerické estetiky s estetikou neevropského světa. Vrhel také připravoval v této době společně se skupinou pražských hispanistů hesla rozsáhlého slovníku literatury Latinské Ameriky publikovaného nicméně až v polovině 90. let nakladatelstvím Libri. Sám napsal přes třicet hesel autorů jako Borges či Cortázar. I Vrhelovy příspěvky ve slovníku jsou poznamenány jeho odpozem vůči deskripci. Zdůrazňuje i v sevřené formě slovníkových hesel především kulturní kontexty a osobní přínos autorů. Tento přístup charakterizuje také rozsáhlejší Vrhelovy texty z této doby. Prezentuje svoje názory, někdy kontroverzní, a očekává, že jeho soudy vzbudí diskusi a přimějí čtenáře k zamyšlení na stávající podobou „vědeckých

pravd". Oceňuje autory jasného myšlení a přesných formulací a projevuje málo pochopení pro popisné texty klasické entografie.

Podstatný zásah do Vrhelových aktivit přinesly změny na konci roku 1989. Vrhel se stal především díky velké popularitě u studentů vedoucím Katedry etnografie a folkloristiky FF UK a stál také za její proměnou v Ústav etnologie. Pro Vrhela však změny nástupem do funkce vedoucího ústavu neskončily. Stal se i proděkanem pro zahraniční styky, na dvě období i děkanem FF UK a posléze i členem vědecké rady UK. Tyto funkce logicky zmenšily prostor pro Vrhelovu vědeckou činnost, na druhé straně však paradoxně usnadnily rozšíření vědeckých kontaktů dalších pracovníků fakulty. Pro Vrhela byla spolupráce s universitami na celém světě jednou z priorit jeho aktivit ve vedení fakulty. Není přitom rozhodně náhodou, že jako proděkan pro zahraniční vztahy podstatnou měrou přispěl k rozšíření kontaktů s universitami hispánského světa, ve Španělsku, v Mexiku či Argentině.

Potom, co v roce 1999 skončilo jeho druhé období ve funkci děkana se Vrhel vrátil v plném rozsahu zpět k etnologii a antropologii. Jeho zájem se dodnes upírá především na předhispánské kultury Ameriky, zejména na četbu mayských textů nejen v podobě klasických kodexů, ale především nápisů na stélách, nadpraží atp. Vrhela zde nepochybně přitahuje jak otázka dešifrace textu tak jeho zařazení do širšího kontextu tak jak ho chápe interpret. Nepřekvapuje příliš, že Vrhelův odchod z funkcí uvítali hlavně studenti. Oceňují inspirativní charakter jeho přednášek i textů stejně jako neobyčejný přehled po obecných otázkách kultury v tom nejširším slova smyslu. Právě proto, ale nejen proto, je František Vrhel nepřehlédnutelnou osobností současné české etnologie a kulturního života vůbec. Především svým otevřeným přístupem k antropologii a etnologii poznamenal desítky studentů, projevujících mu sympatie a vděčnost, již se těší málo pedagogů University Karlovy. Vrhel tak patrně ovlivnil podobu české etnologie mnohem výrazněji než ti představitelé oboru, kteří se třeba víc než Vrhel věnovali prezentaci svých názorů formou rozsáhlých monografií či desítek časopiseckých studií.

Šedesátiletý fanynek

nečte více kravinek

odhodil i pornograf

už stoupá jen vědy graf

v noci louská Borgese

na Leo se netřese.

A na mobil právě dnes

dostal tuto SMS:

Kazdy ethnou tedka vola

Boze, chran nam Buvola

Josef Opatrný